

din județul Hunedoara, care alegeau fiecare câte un singur deputat în parlamentul din Budapesta erau următoarele: Deva (1874 alegători), Baia de Criș (3482 alegători), Dobru (742 alegători), Hațeg (2392 alegători), Hunedoara (1108 alegători) și Orăștie (1274 alegători). Această retrogradă și nedreaptă împărțire, similară în toată Transilvania, nu putea fi păstrată de revoluția democratică, care va introduce, din primul moment, votul universal și egal la alegerea delegaților pretutindeni, deci și în județul Hunedoara, care avea o populație de 320.428 locuitori conform recensământului din 1920.

În acest fel constituțional și revoluționar s-a organizat Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, care a format un adevărat parlament constituant, unde toți delegații s-au prezentat cu mandate scrise, numite Credenționale date de obștea locuitorilor sau a instituțiilor și corporațiilor respective, fiind împuterniciți să hotărască asupra sorții viitoare a poporului din Transilvania. Investiți astfel cu drepturi depline de către poporul suveran s-au prezentat cei 1228 delegați din toată Transilvania la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918 și au hotărât, într-o vibrantă însuflețire și puternică conștiință românească, unirea pe vecie a Transilvaniei cu România. Acest mare act istoric a fost apoi pe loc ratificat plebiscitar de adunarea populară a celor peste 100.000 români veniți atunci din toate părțile Transilvaniei în cetatea Alba Iulia.

La acest mare și istoric eveniment de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, județul Hunedoara a fost frumos și demn reprezentat, luând parte cu mândrie și însuflețire la hotărârea de unire. Un număr mare de 165 delegați aleși și de drept, au reprezentat populația acestui județ și ei formau 13,4% din totalul delegaților, care toți au votat unirea, iar cei aproape 20.000 de hunedoareni care au participat la adunarea populară și reprezentau o cincime din cei peste 100.000 adunați acolo, au ratificat și ei într-un mod plebiscitar istorica hotărâre.

A plecat mulțime mare la Alba Iulia din toate văile și plaiurile hunedorene, țărani, muncitori și meseriași în frunte cu cărturarii satelor și a orașelor, purtând cu ei steaguri tricolore și cântând imnurile naționale „Deșteaptă-te române”, „Treie culori” și „Pe-al nostru steag e scris unire”. Am fost și eu la Alba Iulia în ziua Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Aveam 19 ani și eram elev în clasa a VIII-a a liceului român din Blaj, dar mobilizat în armata austro-ungară. Revoluția mă adusese de pe frontul italian rănit și slăbit. Totuși n-am putut sta liniștit acasă să mă odihnesc, fiindcă n-aș

DELEGAȚII HUNEDORENI LA MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA DIN 1 DECEMBRIE 1918.

1935
1847
= 88

- Note biografice -

① Cercul electoral Deva

1. FRANCISC HOSSU LONGIN (1847 - 1935), avocat în Deva

S-a născut în comuna Zam, județul Hunedoara, dintr-o familie de funcționari. Urmează școala elementară în Deva, iar liceul la Beiuș și Orăștie. După terminarea liceului se înscrie la facultatea de drept a Universității din Pesta, pe care o absolvă cu mare greutate, întrucât rămăsese orfan de tată la 10 ani și apoi de mamă la 16 ani. După terminarea facultății se stabilește la Deva, unde își deschide un birou avocațial. Se căsătorește cu Elena, născută Pop, fiica renumitului om politic George Pop de Băsești. Francisc Hossu Longin desfășoară o vastă activitate pe tărâm politic, social-cultural și național, devenind una dintre personalitățile marcante din perioada 1880-1918.

Participă la Conferința Națională a Partidului Național Român, din 1881, fiind ales secretar și apoi membru în comitet. Înfrunțează un club electoral român la Deva și este cel care inițiază mari demonstrații de protest împotriva legilor de maghiarizare a învățământului, legi votate de parlamentul de la Budapesta în anii 1879 și 1883. Este unul dintre apărătorii în procesul memorandumului din mai 1894. Între anii 1895 și 1899 este director al Despărțământului Deva al Astrei, desfășurând o vastă activitate pe teren cultural și economic în sânul poporului nostru, obținând rezultate notabile.

Om de aleasă cultură a fost un statornic colaborator la diferite ziare și reviste românești. În casa sa din Deva au poposit mulți oaspeți de seamă, personalități marcante ale culturii românești, printre care amintim pe George Barițiu, Nicolae Densușianu, de care l-a legat o statornică prietenie, Nicolae Iorga, dr. Ioan Mihu, dr. Aurel Vlad, etc.

Ca o răsplată pentru rodnică și îndelungată sa activitate la 7 noiembrie este ales membru în Consiliul Național Român din Deva și delegat la Marea Adunare Națională, de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918. Este ales membru în Marele Sfat Național al Transilvaniei. După moartea soacrului său, Gheorghe Pop de Băsești, în 1919, se stabilește la Băsești, unde trăiește până la sfârșitul vieții, retras din viața politică. A decedat, fără urmași, în Băsești, unde este înmormântat.

2. Dr. PETRU GROZA (1884-1958), avocat în Deva.

Fiu al preotului Adam Groza (1859-1932), Petru Groza s-a născut în anul 1884, în comuna Băcia. După terminarea școlii primare din satul natal, urmează liceul din Orăștie, după care studiază la universitățile din Budapesta, Berlin și Leipzig. Se stabilește la Deva, în anul 1911, unde își deschide un birou de avocatură. În timpul primului război mondial este mobilizat. În toamna anului 1918, reîntors de pe front participă la acțiunile revoluționare ale românilor fiind ales membru în Consiliul Național Român din Deva și delegat la Marea Adunare Națională. După votarea unirii, este unul dintre oratorii ce vorbește mulțimii adunate pe Câmpul lui Horea.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, este ministru în guvernul Averescu, deputat în Parlamentul României. În 1933 este ales președinte al Fronului Plugarilor. Este numit în fruntea guvernului instalat la 6 martie 1945, sub presiunea baionetelor rusești, iar în 1952, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale. A avut un rol important în instaurarea regimului comunist în România. Căsătorit cu Ana, născută Moldovan, fiica dr. Cornel Moldovan din Băja, a avut 5 copii, 3 băieți și 2 fete, pe Lucia, Maria, Petru, Octavian și Liviu.

A încetat din viață la 7 iunie 1958, fiind înmormântat în mausoleul demnitarilor comuniști. După revoluția din decembrie 1989, a fost deshumat, rămășițele sale pământești fiind aduse și depuse în cavoul familiei din cimitirul comunei Băcia.

CATEDRALA SFÂNTUL NICOLAE DIN DEVA

Așezată într-o parte centrală, pe strada Avram Iancu, catedrala ortodoxă română a Devei este o construcție măreață, zidită fiind într-un stil bizantin-românesc. Despre trecutul acesteia generațiile actuale știu puține lucruri, motiv pentru care îi facem un mic istoric și o descriere.

Datorită unor mărețe perspective, dar și nevoi locale, românii din Deva, conduși de prot. Ioan Papiu (1833-1907) și pr. George Nicoară (1831-1902), două remarcabile personalități ale vremii lor, încep în anul 1861 construirea unei noi și mari biserici, ce avea menirea să devină catedrala unei episcopii, pe care marele arhiereu Andrei Șaguna gândea să o înființeze la Deva, împreună cu un liceu român ortodox. Neputându-se nimic realiza din aceste frumoase planuri, românii de aici, înfruntând multe piedici și cu mari sacrificii, dar cu o fierbinte dragoste față de credința strămoșească, isprăvesc construcția abia în 1873, folosind la ea și materialul de la vechea biserică din cimitir (1640-1865), demolată din cauza stricăciunilor.

Noua biserică era mare, înaltă și luminoasă, dar cu o boltitură grea, de sistem vechi, având doar un „biet turnuleț” după vorba lui Nicolae Iorga. Interiorul rămăsese netencuit și iconostasul neterminat, iar înzestrarea sărăcăcioasă, deși au fost aduse în ea, de la biserică demolată, icoane, odoare și cărți bisericești vechi, precum și clopote de vechime seculară care în 1916 au fost luate de armata austro-ungară.

Așa a fost sfințită la 1874 de către Mitropolitul Miron Romanul de la Sibiu, împreună cu un mare sobor de preoți și protopopi. Completându-și lipsurile, ea a fost mai bine de jumătate de secol singurul locaș de rugăciune al românilor din Deva, dar și locul de adunare și de sfătuire în probleme naționale și obștești ale acestora, o adevărată vatră a românismului într-o perioadă în care jugul stăpânirii străine devenea tot mai apăsător.

Cu vremea, s-au produs stricăciuni la biserică, încât în 1902, sub prot. George Romanul (1861-1908), i s-a făcut o reparație generală prin

înlocuirea boltiturii și punerea unei legături de fier, lucrări care au costat 12.000 de coroane, bani adunați cu greutate de la credincioși și prin donații. După terminarea reparației, s-a făcut o nouă sfințire la 9 noiembrie 1902, prin trimisul mitropoliei, asesorul consistorial și protopop al Sibiului, Ioan Papiu, înconjurat de patru protopopi și 22 de preoți din apropiere. Festivitatea a produs o mare însuflețire românească la Deva și în jur, dovadă că banchetul dat cu 70 de persoane într-un restaurant din centrul orașului s-a încheiat cu imnul „Deșteaptă-te, române!” cântat de muzică și asistența în picioare, cum scrie ziarul *Libertatea* din Orăștie, nr. 47/1902.

Prin unele fapte și evenimente ce au avut loc în ea, biserica catedrală a Devei a câștigat o importanță istorică, care nu trebuie uitată, deoarece dovedește cum biserica ortodoxă a stat totdeauna alături de suferințele și bucuriile neamului.

Amintim astfel că pe timpul Războiului de Independență de la 1877, din această biserică s-au lansat colectele în bani și materiale pentru ajutorarea ostașilor români, făcute la Deva de Ana Petco (1844-1916) și de Ecaterina Drăghici (1822-1907), iar preoții și poporul aici s-au rugat pentru victorie și pentru odihna ostașilor români căzuți în lupte.

Când s-a întâmplat apoi tragica moarte a eroului aviator Aurel Vlaicu (1882-1913), trei zile a fost arborat drapelul negru pe turnul acestei biserici, iar la 21 septembrie 1913, aici s-au rugat preoții și poporul pentru sufletul acestuia, când pentru cinstirea eroului dispărut, de aici s-a lansat prima colectă pentru ridicarea unui monument lui Vlaicu la Deva.

Arătăm apoi că în vremea stăpânirii străine, biserica Devei a fost văzută de unele personalități culturale care i-au cercetat arhiva, icoanele și cărțile sale, cum au fost: N. Densușianu (1846-1911) și G. Barițiu (1812-1897), dar mai ales N. Iorga (1871-1940) care a publicat interesante date și informații despre ele. Se mai poate să fi cercetat această biserică și Mihai Eminescu (1850-1889), cu ocazia drumului ce a făcut la Țebea pentru a se închina la mormântul lui Avram Iancu și la Sarmizegetusa spre a contempla ruinele romane, când neapărat a trebuit să treacă prin orașul nostru.

Părtașă la marele eveniment al Unirii Transilvaniei cu România din 1918, pe această biserică a fâlfâit un drapel tricolor în timpul revoluției de atunci, iar la 7 noiembrie 1918 în ea a fost ales Consiliul Național Român al Devei, având președinte pe prof. dr. Ioan Dobre și aici s-a format Garda Națională Română locală. De asemenea, tot în această biserică au fost aleși la 27 noiembrie 1918 delegații Cercului electoral Deva la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, între care era și dr. Petru Groza (1884-1958).

II. Eroii ai revoluției de la 1848-1849

O prezentare a evenimentului întâmplat în noaptea de 8 februarie 1849, când o ceată răzleață de țărani români răsculați a atacat Deva dinspre dealurile cu vii, deasupra actualei străzi S. Bărnăuțiu, dar lipsită de plan și conducere precum și slab înarmată, au fost respinși și uciși vreo 150 de țărani de către soldați unguri bine înarmați, care cu o zi înainte intraseră în Deva în număr foarte mare.

Evenimentul a rămas mai puțin cunoscut, dar totuși el a existat și merită să fie reliefat prin descrierea și fotografierea terenului sau poate chiar printr-o placă așezată acolo.

Bibliografie:

Téglás Gábor,
Dénes Károly,

Hunyadvármegyei kaland, Kolozsvár, 1902, p. 118.

Hunyadvármegyei almanach, Deva, 1909, pp. 68-69, 95.

III. Eroii din Primul Război Mondial

O descriere a cimitirului eroilor din strada Călugăreni ca așezare, mărime, aspect istoric, precum și a monumentelor funerare din el. Se va arăta numărul celor îngropați aici și se va da lista acestora prin reproducerea integrală a tuturor inscripțiilor de pe monumentele funerare.

Se vor da câteva fotografii ale cimitirului.

Mormântul comun din cimitirul catolic.

În cimitirul catolic din strada M. Eminescu, pe calea din stânga de la intrare, se află un mormânt comun în care au fost îngropați 67 de militari români, unguri și germani, morți probabil în spitalele din Deva în Primul Război Mondial, 1914-1918.

Pe acest mormânt se află o placă mare de piatră, cu inscripția „Aici odihnesc” în limbile maghiară, română și germană, precum și numele cu gradul celor 45 de militari plus mențiunea celor 22 de luptători necunoscuți. Nu se arată nici o dată pe acest mormânt comun, dar după cunoștința locală, el este din Primul Război Mondial.